

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Adam Šilar

**„Zvláštní vztah“ Velké Británie a USA za
vlády Harolda Macmillana**

Bakalářská práce

Praha 2016

Autor práce: **Adam Šilar**

Vedoucí práce: **PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2016

Bibliografický záznam

ŠILAR, Adam. „Zvláštní vztah“ *Velké Británie a USA za vlády Harolda Macmillana*. Praha, 2016. 27 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce „Zvláštní vztah“ Velké Británie a USA za vlády Harolda Macmillana se věnuje analýze vztahu obou zemí v období 1957-1963. Zaměřuje se na hlavní témata a klíčové události vzájemného vztahu. Je zkoumán vztah ministerského předsedy Macmillana s americkým prezidentem Eisenhowerem i prezidentem Kennedym. Práce se zaměřuje na spolupráci na Blízkém východě, jadernou spolupráci, na snahy o vstup Británie do Evropského hospodářského společenství a na řešení berlínské a kubánské raketové krize.

Abstract

Bachelor thesis "Special Relationship" of Great Britain and USA during the Premiership of Harold Macmillan analyse relationship between both countries in the period of 1957-1963. Thesis is focused on major issues and key events of mutual relationship. Relationship of Prime Minister Macmillan with US presidents Eisenhower and Kennedy is discussed. Thesis describes Middle East cooperation, nuclear cooperation, British EEC application, Berlin Crisis and Cuban Missile Crisis.

Klíčová slova

Zvláštní vztah, Velká Británie, USA, Macmillan, Kennedy, Eisenhower, berlínská krize, kubánská krize

Keywords

Special relationship, Great Britain, USA, Macmillan, Kennedy, Eisenhower, Berlin Crisis, Cuban Missile Crisis

Rozsah práce: 63 483

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 13. 05. 2016

Adam Šilar

Poděkování

Chtěl bych tímto poděkovat vedoucímu práce PhDr. Jaromíru Soukupovi, Ph.D. za pomoc při zpracování práce i za trpělivost. Dále pak University of Nottingham za možnost využít její bohatě vybavenou knihovnu a také všem, kteří měli tu trpělivost mě poslouchat, když jsem jim vysvětloval, o čem píši.

Institut politologických studií
Projekt bakalářské práce

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Teze bakalářské práce

**„Zvláštní vztah“ Velké Británie a USA za vlády
Harolda Macmillana**

Jméno: Adam Šilar

Předmět: Bakalářský seminář I.

Obor: Politologie a mezinárodní vztahy

Ročník: 2.

Akademický rok: 2014/2015

Datum odevzdání: 2. 6. 2015

Zvolené téma:

Období vlády Harolda Macmillana od roku 1957 do roku 1963 se neslo ve znamení obnovy „zvláštního vztahu“ (někteří nepřekládají původní „special relationship“), který měla Velká Británie s USA. Toto období kladných vztahů se nachází mezi Suezskou krizí a zhoršením vztahů v polovině 60. let. Někteří autoři tuto dobu dokonce nazývají jako „Zlatou dobu britsko-amerických vztahů“, zvláště je pak vyzdvihován přátelský vztah Macmillana s prezidentem Kennedym (s kterým byl dokonce vzdáleně příbuzný), přestože vztah s Eisenhowerem lze také označovat jako kladný.

Během těchto šesti let došlo k řadě významných událostí ve vzájemných vztazích i vztazích k ostatním aktérům světové politiky. Mezi tyto události patří mimo jiné: Kubánská krize (kdy spolu představitelé obou zemí byli v kontaktu denně), krize v Kongu, vetování britské žádosti o vstup do EHS, arabský nacionalismus, dohoda o zákazu testů jaderných zbraní a mnoho dalších. Chtěl bych také analyzovat vliv jednotlivých událostí na vzájemné vztahy obou zemí.

Výběr tématu:

K výběru tématu mě motivovala malá zmapování tohoto tématu v České republice, přestože jde o období, kdy byly britsko-americké vztahy na svém vrcholu. Téma je sice do určité míry zmapované (zvláště pak ve Velké Británii), nicméně většina publikací se věnuje vztahu Macmillana s jednotlivými prezidenty či „zvláštnímu vztahu“ obecně. Rád bych proto přinesl komplexní analýzu tohoto období za využití stávající literatury, která byla k tomuto tématu vydána.

O „zvláštním vztahu“ se hovoří již od konce 2. světové války, kdy tento termín použil Winston Churchill, nicméně zmapovat celé toto období by bylo příliš rozsáhlé na bakalářskou práci a proto jsem se rozhodl zaměřit na toto období šesti let. Téma je v souladu s bakalářským oborem politologie a mezinárodní vztahy, například vzájemnému ekonomickému stavu obou zemí se ve své práci chci věnovat pouze okrajově.

Formulace výzkumných otázek:

Otázky, kterými bych se primárně chtěl zabývat, jsou:

- Lze spojit zlepšení britsko-amerických vztahů s osobou Harolda Macmillana?

Zlepšení vztahů můžeme datovat do období vlády Harolda Macmillana, rád bych se však zabýval tím, zda a jak velký na tom měl podíl sám Macmillan a jeho zahraniční politika a do jaké míry šlo spíše o očekávatelný vývoj vzájemných v daném období

- Jaký byl vztah Macmillana s J. F. Kennedym v porovnání ve vztahu s D. Eisenhowerem?

Během vlády Macmillana se v úřadu vystřídali dva američtí prezidenti - Dwight Eisenhower a John F. Kennedy. S oběma navázal pozitivní vztah, zabývat se hodlám tím, zda došlo k nějaké změně vztahu obou zemí po nástupu Kennedyho.

- Jaké byly v tomto období stěžejní body „zvláštního vztahu“?

Obě země byly spojenci a tak byly samozřejmě ve stálém kontaktu. Rád bych se však věnoval momentům a tématům, které vzájemný vztah formovali a to jak tématům zlepšujícím vztah, tak těm, na kterém se obě mocnosti neshodly.

Metoda:

Cílem je vytvořit podrobný popis daného období se zaměřením na výše uvedené otázky. Postupovat budu chronologicky podle jednotlivých událostí, rád bych práci rozdělil na dvě hlavní části, které budou odděleny změnou na postu prezidenta USA.

Problém vzájemných vztahů budu primárně zkoumat ze strany Velké Británie a Harolda Mackmillana, protože jeho osobu považuji v mé práci za zásadní. V průběhu zpracování práce navíc budu pravděpodobně mít možnost využívat zdroje britské knihovny.

Použiji tedy metodu výzkumné analýzy dokumentů.

Struktura práce:

Jak jsem již uvedl, tak práce bude mít až na výjimky chronologickou strukturu. Jednotlivé podkapitoly se budou věnovat důležitým tématům vzájemných vztahů a jejich přesné znění se v závěrečné práci ještě může změnit.

1. Úvod
2. „Zvláštní vztah“
3. Harold Macmillan
4. 1957 – 1961 „Zvláštní vztah“ za vlády Dwighta Eisenhowera
  - 4.1. Srovnání vztahů po Suezské krizi
  - 4.2. Spolupráce v oblasti jaderných zbraní
5. 1961 – 1963 „Zvláštní vztah“ za vlády Johna F. Kennedyho

5.1. Jednání o vstupu do EHS

5.2. Kubánská krize

6. Závěr

7. Seznam použité literatury

Použitá literatura:

Ve své práci jsem se rozhodl použít hlavně neperiodickou literaturu. Volil jsem převážně anglicky psanou literaturu, protože dostupnost česky psané literatury na dané téma je minimální, stejně tak jako dostupnost literatury na dané téma v České republice obecně. Výběr literatury, z které chci vycházet, zahrnuje paměti Harolda Macmillana, jeho životopis, literaturu popisující vývoj „zvláštního vztahu“, literaturu zkoumající vztahy Harolda Macmillana s oběma prezidenty a další literaturu.

Orientační širší seznam literatury:

ALDOUS, Richard. Macmillan, Eisenhower and the Cold War. Portland, OR: Four Courts Press, 2005, 205 p. ISBN 18-518-2923-7.

ASHTON, Nigel John. Eisenhower, Macmillan and the problem of Nasser: Anglo-American relations and Arab nationalism, 1955 - 59. 1. publ. Basingstoke [u.a.]: Macmillan [u.a.], 1996. ISBN 03-336-4455-7.

ASHTON, Nigel J. Harold Macmillan and the "Golden Days" of Anglo-American Relations Revisited, 1957-63. Diplomatic History. 2005, 29(4): 691-723. DOI: 10.1111/j.1467-7709.2005.00511.x. ISSN 0145-2096. Dostupné také z: <http://dh.oxfordjournals.org/cgi/doi/10.1111/j.1467-7709.2005.00511.x>

ASHTON, Nigel John. Kennedy, Macmillan, and the Cold War: the irony of interdependence. New York, N.Y.: Palgrave Macmillan, 2002, xiii, 288 p. Contemporary history in context series (Palgrave (Firm)). ISBN 03-337-1605-1.

BANGE, Oliver. The EEC crisis of 1963: Kennedy, Macmillan, De Gaulle and Adenauer in conflict. 1. publ. Basingstoke: Macmillan, 1999. ISBN 03-336-7743-9.

BARTLETT, C. 'The special relationship': a political history of Anglo-American relations since 1945. New York: Longman, 1992, ix, 196 p. ISBN 05-820-2395-5.

BAYLIS, John. Anglo-American defense relations, 1939-1984: the special relationship. 2nd ed. New York: St. Martin's Press, 1984, xxiii, 290 p. ISBN 03-120-3670-1.

DIMBLEBY, David a David REYNOLDS. An ocean apart: the relationship between Britain and America in the twentieth century. 1st ed. New York: Random House, 1988, xv, 415 p., [40] p. of plates. ISBN 03-945-6968-7.

DUMBRELL, John. A special relationship: Anglo-American relations in the Cold War and after. New York: St. Martin's Press, 2001, vii, 258 p. ISBN 03-336-2250-2.

EISENHOWER, Dwight D, Harold MACMILLAN, E GEELHOED a Anthony O EDMONDS. The Macmillan-Eisenhower correspondence, 1957-1969. New York: Palgrave Macmillan, 2005, ix, 436 p. ISBN 14-039-1293-9.

GEELHOED, E a Anthony O EDMONDS. Eisenhower, Macmillan, and allied unity, 1957-1961. New York: Palgrave Macmillan, 2003, xxxi, 196 p. ISBN 03-336-4227-9.

HLAVÁČEK, Pavel. Zahraniční politika a strategie Velké Británie ve 20. století. Brno: Václav Klemm, 2012, 167 s. ISBN 978-80-904083-3-3.

HORNE, Alistair. Macmillan. London: Macmillan, 1989, 2 v. ISBN 03334962132.

KENNEDY, Robert F. Třináct dní: vzpomínky na kubánskou raketovou krizi. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1999, 190 s. Historická paměť. ISBN 80-718-5219-8.

KISSINGER, Henry. Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999, 946 s. Obzor (Prostor), sv. 7. ISBN 80-726-0025-7.

LOUIS, William Roger a Hedley BULL. The "Special relationship": Anglo-American relations since 1945. New York: Oxford University Press, 1986, xix, 408 p. ISBN 01-982-2925-9.

MACMILLAN, Harold. Riding the storm, 1956-1959. London: Macmillan, 1971, ix, 786 p., 21 plates;. ISBN 03-331-0310-6.

MACMILLAN, Harold. Pointing the way, 1959-1961. London: Macmillan, 1972, viii, 504 p. ISBN 03-331-2411-1.

MACMILLAN, Harold. At the end of the day, 1961-1963. London: Macmillan, 1973, ix, 572, [15] p. ISBN 03-331-2413-8.

MURRAY, Donette. Kennedy, Macmillan and nuclear weapons. 1. publ. Basingstoke [u.a.]: Macmillan [u.a.], 2000. ISBN 03-337-5382-8.

OLIVER, Kendrick. Kennedy, Macmillan and the nuclear test-ban debate: 1961-63. 1. publ. Basingstoke [u.a.]: Macmillan [u.a.], 1998. ISBN 978-033-3696-071.

SANDFORD, Christopher. Harold and Jack: the remarkable friendship of prime minister Macmillan and President Kennedy. 332 pages. ISBN 978-161-6149-369.

SCOTT, L.V. Macmillan, Kennedy, and the Cuban Missile Crisis: political, military, and intelligence aspects. 3. print. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave, 1999. ISBN 03-337-5260-0.

Obsah

Úvod.....	1
1 Zvláštní vztah	2
1.1 Vývoj vztahu do druhé světové války.....	2
1.2 Zrod „zvláštního vztahu“	3
1.3 Nástup Harolda Macmillana, Eisenhower a „zvláštní vztah“	5
1.4 „Mac a Jack“, vztah Macmillana a Kennedyho	6
2 „Zvláštní vztah“ a otázka Blízkého východu	7
2.1 Velká Británie, USA a Blízký východ	7
2.2 Počátky vzájemné spolupráce – Sýrie.....	8
2.3 Krize na Blízkém východě v roce 1958	9
2.4 Blízký východ mimo hlavní zájem	11
3 Druhá berlínská krize	11
3.1 Počátek krize	12
3.2 Macmillanova návštěva Moskvy.....	12
3.3 Neúspěšná jednání.....	13
3.4 Stavba zdi.....	15
4 Kubánská raketová krize	15
4.1 Průběh krize	15
4.2 „Zvláštní vztah“ během krize.....	17
5 Jaderná spolupráce v rámci „zvláštního vztahu“	17
5.1 Eisenhower, Macmillan a jaderné zbraně	17
5.2 Kennedy a krize projektu raket Skybolt.....	19
5.3 Smlouva o částečném zákazu jaderných pokusů	20
6 Británie a vstup do Evropského hospodářského společenství.....	20
6.1 Cesta k podání britské přihlášky do EHS.....	20

6.2	Podání přihlášky a „zvláštní vztah“	21
6.3	De Gaullovo veto	22
	Závěr	23
	Summary	25
	Použitá literatura	25

Úvod

„Zvláštní vztah“ je termín, který označuje vzájemný vztah mezi Velkou Británií a Spojenými státy přibližně od konce druhé světové války (přesná datace je komplikovaná, viz první kapitola). Tento vztah jakkoliv „zvláštní“ nebyl vždy jednoduchý a bezproblémový. Za desetiletí vývoje si prošel mnoha fázemi a tato práce si nedává za úkol poskytnout komplexní vnímání celého vztahu, a proto se zaměřuje na šestiletou periodu tohoto vztahu.

Toto období je ohraničeno vládou Harolda Macmillana, ministerského předsedy Velké Británie, který nastoupil do funkce 10. ledna 1957 a ze zdravotních důvodů rezignoval 18. října 1963. Během své vlády udržoval „zvláštní vztah“ s dvěma americkými prezidenty. Do 20. ledna 1961 byl jeho protějškem na americké straně Dwight Eisenhower, následně (až do konce Macmillanovy vlády) John Fitzgerald Kennedy.

Léta Macmillanova působení ve funkci ministerského předsedy jsou některými označována jako zlaté dny „zvláštního vztahu“ a to i autory, kteří jsou jinak k britsko-amerického vztahu skeptičtí. Toto tvrzení jiní kritizují a poukazují na to, že toto období přineslo mnoho sporů a komplikací jako každé jiné. Jedním z důvodů, který může vést k tomu, že tato léta jsou vykládána natolik pozitivně, je i to, že toto období bylo vklíněno mezi Suezskou krizi, tedy jeden z nejproblematictějších momentů „zvláštního vztahu“ vůbec, a mezi výrazné zhoršení vztahů v polovině šedesátých let (Ashton 2005: 691-692).

První otázkou tedy je, zda tato perioda byla opravdu jedním z vrcholů „zvláštního vztahu“ nebo zda šlo jen o relativně lepší období ve srovnání s léty před a po ní. Další otázkou je jaký vliv měl na tento vztah sám Harold Macmillan. Přestože je moc ministerského předsedy ve Velké Británii značná, tak zahraniční politika nezáleží pouze na jeho rozhodnutích. Otázkou je také i samotný vzájemný vliv mocností jedné na druhou, zvláště pak v kontextu disproportionality obou států. Vztah Harolda Macmillana se Spojenými státy lze také časově rozdělit mezi vládu prezidentů Eisenhowera a Kennedyho. V práci se chci také zaměřit na to, zda se „zvláštní vztah“ v těchto dvou obdobích výrazně lišil.

Práce je rozdělena do kapitol týkajících se důležitých témat a událostí ve „zvláštním vztahu“. V rámci jednotlivých kapitol jsem pak postupoval chronologicky. Vzhledem k rozsahu práce jsem se některá témata rozhodl zmínit pouze okrajově či jsem je záměrně vynechal. V práci se tak například nevěnuji problematice Dálného východu a dekolonizace Afriky. V práci jsem použil metodu případové studie a deskriptivní analýzy.

V první kapitole se věnuji samotnému vymezení pojmu „zvláštní vztah“, jeho historii a podmínkám za jakých začal vztah Macmillana s oběma prezidenty. V dalších kapitolách jsou pak postupně rozebírány jednotlivá témata a události ovlivňující „zvláštní vztah“.

1 Zvláštní vztah

Británie a Spojené státy vzájemně spolupracovaly po téměř celé dvacáté a velkou část devatenáctého století. Tato spolupráce však nebyla automatická a samozřejmá, před začátkem druhé čínsko-japonské války a druhé světové války jde stěží mluvit o „zvláštním vztahu“ (Bratlett 1992: ix). Tato kapitola se ve stručnosti věnuje historii vzájemného vztahu, dále pak období vzniku samotného pojmu „zvláštní vztah“, faktorům ovlivňující „zvláštní vztah“ a vztahu Harolda Macmillana k oběma prezidentům Spojených států.

1.1 Vývoj vztahu do druhé světové války

Během devatenáctého století poznamenaly vzájemné vztahy mimo jiné obchodní rozepře během Napoleonských válek, teritoriální spory vedoucí k britsko-americké válce v roce 1812 a britské vyjednávání s konfедераčními představiteli během občanské války (i když k žádné výraznější podpoře nevedlo) (Dumbrell 2001: 3-4). Po většinu století však mezi oběma státy nevládlo žádné otevřené nepřátelství, na druhou stranu se ani nesnažily vytvářet bližší spojení. Británii vyhovovalo, že mohla většinu Karibského moře a Tichého oceánu nechat na starost jiné mocnosti a starat se o evropské záležitosti. Spojené státy naopak uvítaly to, že nemusely svou pozornost upírat na Atlantik, který spadal pod britskou kontrolu (Louis, Bull 1986: 2).

S příchodem dvacátého století nastaly pro obě mocnosti nové bezpečnostní výzvy. Velká Británie se obávala imperiálních ambicí Ruska a Francie a vlivu Německa na evropském kontinentě. Spojené státy se pro změnu obávaly proniknutí Německa do západní hemisféry a vzrůstající moci Japonska. Hrozba ze strany společného nepřítele pro jejich cíle a prohlubující se liberální principy a významné vzájemné obchodní

partnerství vedly k postupnému sblížování (Dobson 1995: 14-15). Období před první světovou válkou se neslo v duchu „politiky přátelství“, a to i přesto, že Spojené státy a jejich vzrůstající moc představovaly pro Velkou Británii v některých oblastech potenciální hrozbu (například jakožto námořní velmoc), i když jejich moc byla stále omezená hlavně na západní hemisféru (Dumbrell 2001: 4-5). Pozdní vstup Spojených států do války znamenal první intenzivnější vojenskou spolupráci mezi oběma zeměmi, přestože ve spolupráci stále existovala určitá odtažitost (Louis, Bull 1986: 2). Zásah Spojených států byl také zásadním momentem, který měl velký vliv na vítězství Dohody a znamenal, že do evropských záležitostí vstoupil nový velký hráč, se kterým bylo třeba počítat. Pro Velkou Británii znamenala první světová válka ztrátu pozice ekonomického centra a zadlužení se Spojeným státům. Před válkou byla Británie jedním z největších světových věřitelů, po válce se naopak jedním z největších dlužníků (Hlaváček 2012: 36, 49). „Pax Britannica“ byl nahrazen „Pax Americana“, tato výměna velmocí probíhala v historickém kontextu téměř nezvykle bez vzájemného krveprolití (Ovendale 1998: 99; Dobson 1995: 16).

Americký senát po válce odmítl Versaillskou dohodu i pakt o Společnosti národů, a Spojené státy se tak opět stáhly do izolace. Hospodářská krize tuto politiku odtržení se ještě prohloubila. Výraznější témata vzájemných vztahů mezi oběma mocnostmi v meziválečném období byla řešení válečných dluhů a námořní rivalita.

1.2 Zrod „zvláštního vztahu“

Nástup „zvláštního vztahu“ lze datovat do období druhé světové války, údaje o tom, od kdy můžeme označovat vzájemný vztah jako „zvláštní“, se liší. Někteří udávají jako počátek vstup Spojených států do války po útoku na Pearl Harbor, podle některých jej lze datovat od zahájení programu Lend-Lease v březnu 1941 (Dumbrell 2001: 5-6). Podle Davida Watta můžeme o „zvláštním vztahu“ mluvit od porážky Francie v roce 1940, kdy Velká Británie ztratila svého hlavního spojence a tím pádem musela hledat spojence nového. Pro Spojené státy byl tento moment také klíčový, jelikož se silící pozicí Německa vznikala hrozba, že se Německo stane evropským hegemonem, což by byla hrozba pro globální pozici Spojených států. (Louis, Bull 1986: 3)

Samotný pojem „zvláštní vztahů“ poprvé použil Winston Churchill v soukromé konverzaci v roce 1943 a Lord Halifax psal o možnosti „zvláštního spolku“ mezi Spojenými státy a Velkou Británií dokonce již v roce 1940 (Dumbrell 2001: 7). Na veřejnost však termín vyšel až v roce 1946, kdy jej Winston Churchill použil během své

slavné řeči ve Fultonu, kde také poprvé použil další důležitý pojem „železná opona“ (Churchill 1946). Co však bylo hlavní motivací k „zvláštnímu vztahu“? Britští ministerští předsedové i američtí prezidenti od počátku „zvláštního vztahu“ často mluvili o společné kultuře, společném jazyku a společném dědictví, kdyby však záleželo jen na těchto faktorech, nebylo by vysvětleno, proč v devatenáctém století neexistovalo žádné bližší spojenectví (Louis, Bull 1986: 1). Stěžejní bod (po)válečného spojenectví byl podle několika autorů daleko méně založen na sentimentu (přestože kultura, jazyk a další faktory nesporně roli hrály), šlo hlavně o prosté zájmy obou mocností v zahraniční a bezpečnostní politice. Zahraniční a bezpečnostní politika byly také dvě hlavní oblasti spolupráce (Louis, Bull 1986: 3; Dumbrell 2001: 9, 12). Kromě spojenectví ve druhé světové a studené válce, tedy členení společnému nepříteli (Bratlett 1992: ix), a dalších oboustranných zájmů šlo i o partikulární zájmy obou zúčastněných.

Pro Velkou Británii jakožto středně velkou mocnost byl „zvláštní vztah“ převážně diplomatickou strategií k získání výhod plynoucích z americké moci, které by si jinak nemohla dovolit. Winston Churchill přikládal vztahu velkou důležitost a zařadil ho do „tří kruhů“ britské zahraniční politiky spolu se vztahem s Commonwealthem a s Evropou (Louis, Bull 1986: 11). Nutno říci, že vzájemné spojenectví se na první pohled zdálo důležitější pro Londýn než pro Washington a Velká Británie se o posílení vztahu snažila právě díky oné společné kultuře (Dumbrell 2001: 8, 12).

Mohlo se zdát, že pro Spojené státy (zvláště v některých fázích „zvláštního vztahu“) by Británie měla být jen jedním z mnoha spojenců (Ovendale 1998: 100). Její velikost a ekonomická síla nebyly úměrné důležitosti, kterou Američané do spojenectví vkládali. Pro Spojené státy však Británie představovala zvláštního spojence z několika důvodů. Velká Británie byla politicky stabilní, vlastnila jaderné zbraně, vydávala poměrně velkou část státního rozpočtu na vojenské účely a byla členem bezpečnostní rady OSN. Američanům se navíc hodilo mít v Evropě svého „trojského koně“, který navíc do evropské politiky vnášel pro Británii typický pragmatismus a globální pohled (Louis, Bull 1986: 4, 12-14).

Zájmy hrály ve „zvláštním vztahu“ nesporně důležitou (či dokonce hlavní) roli. Jistou roli hrály také společný jazyk, podobná kultura, jakýsi sentiment a také (pro tuto práci jde o důležitý faktor) vztahy mezi jednotlivými státníky a tím pádem i jednotliví ministerští předsedové nebo prezidenti sami o sobě (Dumbrell 2001: 1-2).

1.3 Nástup Harolda Macmillana, Eisenhower a „zvláštní vztah“

Když v lednu 1957 Harold Macmillan nahradil odstoupujícího Antonyho Edena ve funkci ministerského předsedy, pro mnohé to bylo překvapení, jelikož očekávali, že Edenovým nástupcem se stane spíše Macmillanův dlouholetý rival Rab Butler (Thorpe 2011: 365-366), jeho vliv se však podařilo Macmillanovi zmírnit také tím, že zdůrazňoval, že Butler byl na rozdíl od něj „muž Mnichova“ a příznivec appeasementu (Aldous, Lee 1996: 3-4). Překvapení bylo na místě i kvůli tomu, že Macmillanovy názory na situaci na Blízkém východě byly podle mnohých ještě radikálnější než Edenovy (Aldous, Lee 1996: 37) a navíc byl považován za jednoho ze strůjců Suezské krize, která zapříčinila Edenovu rezignaci. Byl to právě Harold Macmillan, který po setkání s Eisenhowerem na podzim 1956 tvrdil, že má Velká Británie americkou podporu k invazi, ale byl to také on, kdo v listopadu téhož roku pod hrozbou negativních dopadů na britskou ekonomiku (sám byl v té době ministrem financí) prosazoval stažení britských jednotek (Dimbley 1988: 221). Někteří tvrdí, že Macmillanův přístup v těchto situacích nebyl nahodilý, ale šlo naopak o promyšlený plán, jak se zbavit Edena, s nímž příliš nevycházel, a jak se dostat k moci (Aldous, Lee 1996: 3, 37-38). Tuto teorii Macmillanův životopisec Thorpe odmítá. Připouští sice, že Macmillan se nebál prosazovat své cíle za vysokou cenu, ale jako patriot by podle něj kvůli svým osobním zájmům Velkou Británii nikdy nechtěl dostat do situace, v jaké se nacházela v období Suezské krize (Thorpe 2011: 356). Dalším nečekaným momentem bylo také to, že si Macmillan ponechal Selwyna Lloyda jako ministra zahraničí (což ani sám Lloyd nečekal), čímž de facto demonstroval, že se nehodlá za Suez omlouvat (Thorpe 2011: 372-373).

Na druhou stranu se Macmillan zdál z pohledu zahraniční politiky a rekonstrukce vztahů s USA vhodným ministerským předsedou (Ovendale 1998: 120). Sám byl v Edenově vládě v roce 1955 několik měsíců ministrem zahraničí, i když později o tento post přišel, přestože o něj stál (Aldous, Lee 1996: 1). Macmillan se s Dwightem Eisenhowerem znal již ze svého působení v Severní Africe během druhé světové války, kde působil jako prostředník mezi ním a Churchillem a sledoval i společné jednání obou lídrů. I když se první setkání těchto dvou mužů v lednu 1943 neneslo v nejlídnějším duchu, postupem času se z nich stali přátelé (Geelhoed 2003: xx-xxi). To, že vzájemný vztah obou zemí Macmillan řešil dlouho před tím, než se stal ministerským předsedou, dokazuje i to, že během svého působení na spojeneckém velitelství přišel s myšlenkou britsko-amerického vztahu jako vztahu mezi Řeky a

Římány. Brity považoval za sofistikovanější, kulturnější a více intelektuální národ, který by měl využít americké „hrubé“ síly machiavelistickými způsoby ke svému dobru (Ashton 2005: 697-698). Macmillan měl také matku amerického původu (stejně jako Churchill) a k vlasti své matky cítil blízké pouto (Dimbleby, Reynolds 1988: 221), což se zdálo jako vhodná predispozice pro zlepšení „zvláštního vztahu“ (Dobson 1995: 118). Proto nebylo překvapením, když 10. ledna 1957 kromě formálního dopisu zasláního oficiální cestou, obdržel Macmillan od Eisenhowera i osobní a familiárně psaný dopis, na který mu Macmillan odpověděl podobným způsobem a ve své odpovědi zdůrazňoval potřebu vzájemné spolupráce (Geelhoed 2005: 23-24). Základní kámen nové éry „zvláštního vztahu“ byl tedy položen.

1.4 „Mac a Jack“, vztah Macmillana a Kennedyho

Před americkými prezidentskými volbami v roce 1961 si Macmillan do svého deníku poznamenal: „Nemyslím si, že by pro nás Kennedy byl špatný“. Macmillanovi bylo v té době o dvacet tři let více, než Kennedymu, patřili tedy do nové generace politiků, která se objevovala na obou stranách oceánu (Thorpe 2011: 486). S Eisenhowerem se Macmillan znal již dlouho před svým nástupem, u Kennedyho příliš nevěděl, co má očekávat. Znal se s Kennedyho otcem, který byl americkým velvyslancem v Londýně v letech 1938-1940 a byl zastánce appeasementu, což mu Macmillan nemohl lehce odpustit. Kennedy byl s Macmillanem také vzdáleně příbuzný, synovec Macmillanovy manželky si vzal Kennedyho sestru. Ministerský předseda se trochu obával, co má od mladého, katolického, ambiciózního a nezkušeného prezidenta očekávat. „Jak mám vycházet s tím nafoukaným mladým Irem?“ postěžoval si před jejich prvním setkáním (Dimbleby, Reynolds 1988: 229; Dumbrell 2001: 49). O to více byl překvapen, když se s Kennedym setkal. Zjistil, že mají mnoho společného. „Přestože jsme se nikdy nesetkali a patřili jsme každý do jiné generace, jemu bylo kolem čtyřiceti, mně táhlo na sedmdesát, tak jsme se okamžitě bavili jako staří přátelé“ psal později Macmillan ve svých pamětech (Thorpe 2011: 492). Později často Kennedy žádal Macmillana o radu, když si nevěděl rady nebo (podle vlastních Kennedyho slov) když byl osamělý. Mezi oběma muži tak vzniklo skutečné přátelství. Macmillan vztah popsal dokonce jako vztah otce a syna (Ovendale 1998: 127).

2 „Zvláštní vztah“ a otázka Blízkého východu

2.1 Velká Británie, USA a Blízký východ

Vliv na Blízkém východě byl v britské zahraniční politice tradičně vnímán jako znak velmocenství. V padesátých letech tomu nebylo jinak a Harold Macmillan přikládal této oblasti zájmu velkou důležitost. Britské snahy potvrzuje i vytvoření Bagdádského paktu s Tureckem, Pákistánem, Irákem a Íránem v roce 1955 s podporou Spojených států, které však nebyly plnohodnotným členem paktu. Pro Edena a později pro Macmillana reprezentoval Bagdádský pakt základní kámen britské strategie v regionu (Hlaváček 2012: 118-119; Aldous, Lee 1996: 38-39). Podle amerického ministra zahraničí Johna Fostera Dullese by britsko-americké spojení v paktu arabský svět spíše rozdělilo, než spojilo, a to by mohlo mít negativní dopad i mimo oblast Blízkého východu (Louis, Owen 2002: 18). Dulles byl ohledně „zvláštního vztahu“ obecně vždy obezřetný (zvláště po Suezu) a i když se jeho nepřátelské chování vůči Britům v roce 1957 zdálo o něco mírnější (Louis 1997: 214), k situaci na Blízkém východě si 6. května 1957 poznamenal: „Připadá nám, že se chovají (Britové) jako národ, který si uvědomuje, že je slabý, a proto se snaží navenek tvářit, že je mocný“ (Bartlett 1992: 89-90). Fakt, že Spojené státy nahradily po Suezu Velkou Británii jako hlavní mocnost v regionu, si uvědomovala i britská strana. Velvyslanec v Libanonu napsal ministru zahraničí Lloydovi: „Suez byl poslední z krizí v procesu našeho úpadku na Blízkém východě“ (Louis, Owen 2002: 16). Eisenhower si uvědomoval, že pokud Britové ztrácejí v regionu moc, je potřeba, aby Spojené státy měly pro tuto oblast vlastní strategii, a zabránily tak vzniku mocenského vakua. Tyto myšlenky vyústily na počátku roku 1957 k vytvoření Eisenhowerovy doktríny, která si dávala za úkol vojensky a finančně pomoci státům na Blízkém východě v boji proti mezinárodnímu komunismu, pokud si to budou přát (Dobson 1995: 119).

První setkání Macmillana a Eisenhowera na Bermudách nepřineslo v otázce Blízkého východu výrazný posun, přestože Spojené státy přislíbily, že budou spolupracovat s vojenským výborem Bagdádského paktu (Thorpe 2011: 388). Celková neshoda panovala ohledně toho, jak by britsko-americká aliance měla k regionu (a zvláště pak Egyptu) přistupovat. Eisenhower si po setkání napsal, že je nemožné s Brity konstruktivně diskutovat o Suez, protože jsou k egyptskému prezidentu Gamálu Násirovi stále zahořklí a jsou posedlí možností zbavit se ho (Geelhoed 2005: 17-18). V Násirovi viděli Britové nebezpečí mimo jiné proto, že byl podle mnohých „hrdinou

arabského světa“ a měl na celou oblast značný vliv (Louis, Owen 2002: 15). Britským cílem tak bylo právě bojovat proti arabskému nacionalismu a prosadit své ropné zájmy. Američané se pro změnu v souvislosti s Eisenhowerovou doktrínou obávali toho, že Sověti zaplní ono mocenské vakuum, které vzniklo po britsko-francouzské porážce, a hlavním cílem jejich strategie tedy bylo zamezit hrozbě mezinárodního komunismu. Boj proti arabskému nacionalismu a ropné zájmy byly v americké strategii sice také přítomny, ale až jako druhotné cíle. Obě mocnosti se taktéž rozcházely v názoru na to, která arabská země by se měla stát na Blízkém východě regionální mocností. Britové prosazovali Bagdádský pakt s klíčovou rolí Iráku a jeho premiéra Nuriho al-Saida. Američané si jako svého hlavního spojence v regionu vybrali Saudskou Arábii v čele s králem Saudem. Obecně lze říci, že ti, kteří se obávali, že shoda ve „zvláštním vztahu“ ohledně Blízkého východu bude s Macmillanem náročná, měli pravdu, protože britský přístup k regionu se od Edenových časů příliš nezměnil (Aldous, Lee 1996: 47-49; Ovendale 1998: 124-125).

2.2 Počátky vzájemné spolupráce – Sýrie

Relativní stabilita na Blízkém východě byla narušena rebelií proti ománskému sultánovi v roce 1957. Britové následně využili letectvo, aby vzniklou situaci uklidnili. Spojené státy se oproti tomu rozhodly nezapojit a odůvodnily to tím, že v rámci Eisenhowerovy doktríny nechtějí zasahovat do toho, co považují za vnitrostátní konflikt (Thorpe 2011: 394). Macmillan v tomto případě i v případě nepokojů v Jordánsku v témže období sám preferoval, aby Britové jednali samostatně, protože Omán a Jordánsko byly primárně jejich spojenci (Geelhoed 2005: 18). Koncem léta 1957 získala pozornost jak Britů, tak Američanů situace v Sýrii, kde vzrůstala moc Násira i Sovětského svazu. Tato situace znamenala potenciální ohrožení prozápadních vlád v Turecku, Iráku, Libanonu a Jordánsku. Pro Brity tímto nastala první možné využití americké síly proti Násirovi, protože i jinak k britskému antinásirismu skeptický Dulles se obával toho, že Násir spolu se Sověty chystá v Sýrii převrat (Aldous, Lee 1996: 49). V reakci na možnou krizi vznikl speciální výbor pro Sýrii složený z představitelů Spojených států a Velké Británie, který měl za úkol monitorovat situaci v zemi. Macmillan a Eisenhower zašli až tak daleko, že na podzim 1957 vznikl tajný plán na svrnutí syrské vlády. Tento plán, který společně vypracovaly CIA a MI6 byl natolik tajný, že ho Macmillan dokonce odmítl konzultovat s britským vojenským velením. Zahrnoval svrnutí vedoucího syrské zpravodajské služby, velitele syrského

generálního štábu a vůdce Syrské komunistické strany, následně mělo dojít k invazi iráckých a jordánských vojsk. S tímto bodem však Irák a Jordánsko nesouhlasily, a tak z plánu nakonec sešlo (Geelhoed 2005: 19). Na počátku roku 1958 Egypt a Sýrie vytvořily společnou Sjednocenou arabskou republiku (Dimbleby, Reynolds 1988: 224). Jako odpověď na tento akt vytvořily Jordánsko a Irák prozápadní Arabskou federaci (Geelhoed 2003: 44). Syrský problém se v té době již nezdál natolik akutní a Macmillan měl koncem roku větší starosti s domácí hospodářskou politikou (Thorpe 2011: 397).

2.3 Krize na Blízkém východě v roce 1958

Skutečnou výzvou pro „zvláštní vztah“ na Blízkém východě i pro obě mocnosti samostatně se stal až rok 1958. V květnu začaly v Libanonu nepokoje, které ohrožovaly vládu prozápadního prezidenta Chamouna. Američané věřili, že za těmito nepokoji stojí Sovětský svaz. Macmillan naopak doufal, že jde o další situaci, kdy je možné využít moci Spojených států proti Násirovi. Eisenhower a Macmillan se sešli v červnu ve Washingtonu a shodli se na společném zájmu, kterým bylo udržení prozápadních vlád na Blízkém východě navzdory Násirovým a Sovětským nátlakům (Geelhoed 2005: 103). Byl vytvořen společný plán na britsko-americkou invazi, v případě vyostření situace v Libanonu, pojmenovaný „Modrý netopýr“ (Aldous, Lee 1996: 51). Dva tisíce britských a tři tisíce amerických jednotek bylo připravených k invazi a Británie očekávala okamžik, kdy Násir anektuje Libanon, až spojenecká ostražitost poleví (Louis 1997: 220).

Průlom v situaci nastal 14. července 1958, kdy propukla revoluce v Iráku vedená pronásirovským vůdcem Abdulem Karimem Kassemem (Geelhoed 2005: 103). Královská rodina byla vyvražděna, britský hlavní spojenec Nuri al-Said se pokusil uprchnout, byl však dostižen, zavražděn a jeho nahé tělo bylo potupně taženo ulicemi Bagdádu pro pobavení davů (Dimbleby, Reynolds 1988: 224). V reakci na revoluci prezident Chamoun okamžitě vyžadoval přítomnost britsko-amerických jednotek na území Libanonu. Eisenhower souhlasil s tím, že je potřeba situaci ihned řešit a stabilizovat situaci v regionu (intervence do samotného Iráku však pro něj byla nepřijatelná). Prohlásil: „Musíme jednat, nebo úplně opustit Blízký východ“. Macmillan doufal, že konečně nastala chvíle pro jeho „velký plán“, ve kterém mu šlo o to, aby byly zahájeny rozsáhlé operace na celém Blízkém východě, jejichž cílem mělo být zbavení se Násira a komunismu v regionu. S tímto návrhem však Eisenhower nesouhlasil. Situaci nepomohlo ani to, že britský ministr zahraničí Selwyn Lloyd prohlásil, že by se

Američané měli připojit k rozsáhlé operaci už jenom kvůli tomu, aby Británie ukázala, že měla ohledně Suez pravdu (Louis 1997: 220-221). Eisenhower se rozhodl, že pro Spojené státy bude lepší vstoupit do Libanonu bez britské podpory, protože Británie byla na Blízkém východě některými stále vnímána jako agresor. Macmillan nebyl tímto plánem potěšen, jelikož to podle něj znamenalo ještě větší omezení britské moci v regionu. „You are doing a Suez on me“, pronesl při telefonickém hovoru s Eisenhowerem, který při tomto rozhovoru také Macmillanovi důrazně připomněl, že Spojené státy svou intervenci nerozšíří mimo Libanon (Geelhoed 2003: 53). Britové se tedy rozhodli pro paralelní intervenci v Jordánsku. Tyto intervence byly navzájem (zvláště zpočátku) v podstatě nezávislé, i když Británie využila Američany pro povolení přeletů nad Izraelem a později také k zásobování jejích jednotek (Ashton 2005: 706).

Macmillan i Dulles začali být po nějaké době ohledně britské přítomnosti v Jordánsku značně pochybovační. Macmillan si uvědomoval, že Britové měli problémy s logistikou, čímž se stali takřka závislí na americké podpoře, a počet vojáků v Jordánsku nebyl postačující pro reálný konflikt. Američané se v Libanonu snažili postupovat spolu s OSN a Macmillan se nakonec k podobné taktice uchýlil taktéž. Tato spolupráce byla pro Macmillana pravděpodobně obtížná, protože Britové autoritu generálního tajemníka OSN Daga Hammarskjölda příliš neuznávali a vyčítali mu (nejen po Suez), že vůči nim byl předpojatý a naopak opakovaně upřednostňoval Egypt. Hammarskjöld se však projevil jako velice schopný a když se postupem krize během dlouhých vyjednávání za pomoci OSN ukázalo, že Jordánsku ani Libanonu akutně nehrozí riziko ze strany Násira ani Sovětů, mohly americké jednotky na přelomu října a listopadu 1959 opustit Libanon a britské Jordánsko (Louis 1997: 222-226). Eisenhower i během této krize ukázal, že jednal jen v případě, kdy to bylo bezpodmínečně nutné a kdy by otálení mohlo způsobit ještě nebezpečnější situaci. Britové si také znovu uvědomili svou závislost na Spojených státech, ale na druhou stranu poukazovali na to, že úspěšné řešení krize v roce 1958 bylo příklad toho, že během Suezu Američané jednali chybně (Bartlett 1992: 91). Celkově vzato tedy šlo intervenci (respektive intervence) označit za úspěšnou. Spojené státy a Velká Británie ochránily své spojence v regionu a ukázaly, že dokážou hájit své zájmy. Když se v březnu 1959 Macmillan a Eisenhower potkali v Camp David, oba se shodli na tom, že operace byla riskantní a že je úlevou, že nevedla k mezinárodní krizi. Dle slov Eisenhowera to byla taková intervence, která nezanechala „hořkou pachut“ (Geelhoed 2005: 105). Britský diplomat Philip de Zulueta zašel později ještě

dále a označil operaci za jednu z nejúspěšnějších, která kdy mezi oběma zeměmi proběhla a která udržela mír v Jordánsku na další čtvrt století (Geelhoed 2003: 58).

2.4 Blízký východ mimo hlavní zájem

Po krizi z roku 1958 se Britové na Blízkém východě opět zaměřili na boj proti arabskému nacionalismu v podobě Násira a Američané na boj proti mezinárodnímu komunismu. Britové mimo jiné varovali iráckého premiéra Kassema před plánovaným náseritským převratem, který měl být důsledkem Kassemovy snahy spolupracovat s Iráckou komunistickou stranou, a aby mu pomohli v boji proti arabským nacionalistům, prodávali mu i zbraně. To bylo značně v rozporu s americkými snahami v regionu. Eisenhower však situaci vyhodnotil tak, že bude lepší, aby Násir s komunisty bojoval sám. Pro Brity nebyla dobrým řešením ani komunistická ani náseritská vláda v Iráku, po rozpadu Bagdádského paktu po irácké revoluci jim šlo o primárně to, aby si zachovali své ropné zájmy, zvláště pak v Kuvajtu (Aldous, Lee 1996: 54-56). Selwyn Lloyd prohlásil, že dokud Britové a Američané drží své ropné zdroje, jde ztráta Iráku tolerovat (Louis 1997: 227). Blízký východ se tak z britsko-amerického pohledu stal po roce 1958 klidnějším místem (Bartlett 1992: 91). Od roku 1959 a po zbytek své vlády věnoval Macmillan Blízkému východu výrazně nižší pozornost a v procesu vytváření „zvláštního vztahu“ hrál tento region již jen marginální roli. Macmillan započal i jisté diplomatické vztahy se svým dlouholetým rivalem Násirem, se kterým se několikrát formálně setkal. Po nástupu Kennedyho vládla v přístupu k Blízkému východu značná kontinuita (tedy opakovaný britsko-násirovský antagonismus a americký antikomunismus) a hlavním zájmem byl stále přístup k ropným zdrojům. To se projevilo i během občanské války v Jemenu, kdy hlavním cílem západních mocností bylo, aby se nepokoje nerozšířily do oblastí jejich zájmu (Scott 1999: 108). Macmillan se také snažil udržet britský vliv v Kuvajtu, který nakonec v roce 1961 získal samostatnost, ale spolupráce byla nadále udržovaná a Británie byla připravená poskytnout svou ochranu (Aldous, Lee 1996: 56-61).

3 Druhá berlínská krize

V období vlády Harolda Macmillana souviselo velké množství rozhodnutí v zahraniční a obraně politice se strategií ve studené válce. Výraznější přímé konfrontace britsko-americké aliance se Sovětským svazem proběhly v tomto období dvě a těm se v této kapitole věnuji. Jednou z nich byla druhá berlínská krize. Druhou kubánská raketová krize, které je věnována další kapitola.

3.1 Počátek krize

V listopadu 1958 Chruščov oznámil, že čtyři mocnosti nejsou schopny přijít s efektivním řešením současného rozdělení Berlína a proto celé město přejde pod správu východoněmeckého režimu. Takové rozhodnutí znamenalo vážné porušení Postupimské dohody a vedlo k značnému zvýšení napětí mezi velmocemi. Chruščov poté ještě přirovnal Adenauera a de Gaulla k Hitlerovi a Mussolinimu a označil Západní Berlín za zhoubný nádor, který se Sovětský svaz rozhodl operovat, čímž ukázal, že se západem nechce vést příliš diplomatické jednání. Oznámil také, že předal západním vyslancům dokument s ultimátem. Požadoval po západu, aby uzavřel smlouvy s NDR, jinak po uplynutí ultimáta 27. května 1959 budou západním mocnostem odebrána všechna práva (Thorpe 2011: 421).

Macmillan se rozhodl využít britské moci v NATO, a zasazoval se o stanovisko západních vlád toto ultimátum rezolutně odmítnout, poukazoval na Postupimskou dohodu a na jejich zodpovědnost za občany Západního Berlína. Zároveň odrazil Američany od vojenských plánů na záchranu Berlína a varoval Dullese, že se aliance nesmí dostat do pozice, kdy mobilizace vyústí ve válku. Mimo stanovisko odmítající ultimátum však NATO nemělo žádný společný plán, jak stávající situaci řešit. Sovětský návrh na uznání obou separovaných německých států a demilitarizaci území byl Británií a jejími spojenci v NATO zhodnocen jako přílišné bezpečnostní riziko. Ultimátum se krátilo a zvláště levicové strany některých prozápadních vlád začaly zvažovat, zda není lepší přistoupit na sovětské podmínky (Turner 1994: 143). Macmillan se v této situaci rozhodl, že se vydá Chruščova osobně navštívit do Moskvy.

3.2 Macmillanova návštěva Moskvy

Jakmile se Dulles v lednu 1959 dozvěděl o Macmillanově plánované návštěvě, ihned kontaktoval Eisenhowera. Dulles byl přesvědčen, že důvodem návštěvy není nic jiného, než Macmillanova snaha získat politické body do blížících se voleb. Konzervativci podle něj nebyli v dobré situaci, volby by v onu chvíli pravděpodobně prohráli a pokus o mírové řešení berlínské krize se zdála jako vhodný způsob, jak veřejnost získat na svou stranu. Eisenhower se obával zvláště toho, že Macmillan podle něj neměl šanci dosáhnout v Moskvě úspěchu a prohlásil: „Vrátí se (Britové) se staženým ocasem a pak my budeme vypadat jako ti, co se chovali rozumně“ (Aldous 2005: 38-39). Američanům také vadil fakt, že Macmillan pojedje do Moskvy

samostatně, takováto nekoordinovaná jednání podle nich nebyla vhodná a mohla by působit jako znak slabosti aliance. Eisenhower nakonec řekl britskému velvyslanci ve Washingtonu Haroldu Cacciovi, ať Macmillan jede, pokud chce, ale musí být jasné, že nereprezentuje Spojené státy. Dulles se dokonce vydal 4. února do Londýna, aby s Macmillanem návštěvu osobně zkonzultoval. Macmillan byl zklamán americkým přístupem, který považoval za neadekvátní, očekával od Američanů větší iniciativu v řešení trvající krize (Geelhoed 2005: 195-196).

Macmillanova návštěva Sovětského svazu proběhla od 21. února do 3. března 1959, Britům byl nabídnut široký kulturní program a kromě návštěvy samotné Moskvy navštívili také Kyjev a Leningrad, Chruščovovi šlo tedy zjevně o to navodit co možná nepřátelštější atmosféru. K rozhovorům o berlínské otázce se Chruščov a Macmillan dostali později. Britský ministerský předseda se snažil Chruščovovi vysvětlit, že Berlín nemůže být součástí NDR a snažil se mu nabídnout jiné alternativy, ale Chruščov byl neoblomný. Další dny oba státníci vedly debaty o jaderném odzbrojení a možnosti summitu velmocí. Chruščov překvapivě pronesl 24. února útočnou řeč o zhoubnosti kapitalistického systému, což se během britské přítomnosti zdálo nevhodné. Když se Macmillan o této řeči dozvěděl, tak začal zvažovat, zda z Moskvy neodjet. Chruščov se následně Britům několik dnů vyhýbal a tvrdil, že ho bolí zuby. Macmillanovi a Selwynu Lloydovi se nakonec celou návštěvu podařilo diplomaticky zvládnout, jednání obnovit a opustit Moskvu se ctí (Thorpe 2011: 425-428). Z Moskvy navíc britská výprava neodjela s nepořízenou, Chruščov se rozhodl dočasně zrušit své ultimátum a také souhlasil se setkáním ministrů zahraničí v Ženevě, které mělo předcházet zatím bližší nespecifikovanému summitu velmocí (Ashton 2005: 703).

3.3 Neúspěšná jednání

Macmillan po svém návratu předal svou zprávu o moskevské návštěvě Adenauerovi v Bonnu, de Gaullovi v Paříži a Eisenhowerovi ve Washingtonu. Eisenhower a Dulles přijali jeho plán na uspořádání summitu velmocí spíše obezřetně. Souhlasili sice, že je summit potřeba, ale pouze pokud setkání ministrů v Ženevě přinese reálný pokrok. Konference v Ženevě proběhla v červnu a červenci 1959, rezignujícího Dullese na americké straně nahradil Christian Herter, což byla pro americkou diplomacii výrazná změna. Macmillan byl s průběhem setkání nespokojen. Vadilo mu, že i přes dlouhý průběh nedošlo k žádným zásadním rozhodnutím a Američané opakovaně měnili návrhy na možný chystaný summit. Eisenhower se

nakonec rozhodl, že pozve Chruščova do Washingtonu a ten pozvání přijal. Macmillan tento krok označil za diplomatický amatérismus, který povede k tomu, že se v Ženevě nic dalšího nevyjedná, k posílení sovětské vyjednávací pozice a k jednání za zády Macmillana, Adenauera a de Gaulla. Poté, co zjistil, že média považují tuto dohodu částečně i za jeho dílo, tak v kritice obrátil, což lze přičítat (jako mnoho jeho rozhodnutí v roce 1959) blízcím se volbám (Turner 1994: 145-146). Sověti byly s výsledkem konference spokojeni, jelikož nabídka na návštěvu ve Washingtonu byla jedním z jejich cílů. Zbylé mocnosti byly spokojeny alespoň s tím, že se Berlínská otázka odložila na neurčito. K podobnému závěru došli i Eisenhower a Chruščov ve Washingtonu (Janoušek 2005: 340-342). Na setkání Macmillana, Eisenhowera, de Gaulla a Adenauera v Paříži v prosinci 1959 se podařilo dojednat, že další summit s Chruščovem ohledně (nejen) Berlína měl proběhnout od 16. května 1960 opět v Paříži, protože podle Macmillana se v Ženevě (ač byla neutrální) nikdy nepodařilo nic zásadního dohodnout (Geelhoed 2005: 199).

Pařížský summit byl poznamenán sestřelením amerického špionážního letounu U-2 v sovětském leteckém prostoru na začátku května. Bylo jasné, že dva týdny po tomto incidentu ztratila původní plánovaná témata summitu na významu. Macmillan a de Gaulle, kteří na summitu působili spíše jen jako prostředníci mezi Chruščovem a Eisenhowerem vyjádřili americkému prezidentovi své obavy, že se Chruščov nejspíše bude chtít otázce budoucnosti Berlína vyhnout. Tyto obavy se ukázaly jako naprosto opodstatněné. Chruščov se odmítal bavit o čemkoliv jiném, než o U-2, choval se velice výbušně a agresivně, navíc vzal zpět i pozvání Eisenhowera do Moskvy, což se zdálo jako velice neurvalé. Konference byla od samého počátku odsouzená k neúspěchu a Macmillan, který do ní vkládal velké naděje, mohl jen bezmocně přihlížet a poskytovat Eisenhowerovi osobní podporu, jeho diplomatické možnosti byly však minimální. 19. května státníci opustili Paříž (Geelhoed 2003: 114-123).

Stejně jako v Paříži, tak ani po zbytek roku 1960 a počátek roku 1961, nebyl Berlín hlavním tématem diskuzí mezi velmocemi. Později v témže roce však Sověti oznámili, že se opět chystají podepsat smlouvu s NDR, která ukončí fungování čtyř mocností v Berlíně, ultimátum bylo tentokrát stanoveno na 31. prosince 1961. Nový americký prezident Kennedy preferoval navýšení konvenčních jednotek západních států v Evropě. Macmillan a britští diplomaté se ho naopak snažili přesvědčit, aby se pokusil situaci řešit politickým vyjednáváním nikoliv vojensky. Spojené státy však ve své

taktice pokračovaly, i když se ohledně vhodného řešení začaly ve Washingtonu objevovat rozpory (Dumbrell 2001: 52).

3.4 Stavba zdi

V srpnu 1961 byl odliv obyvatelstva z Východního do Západního Berlína tak velký (některé dny i přes dva tisíce lidí denně), že bylo zjevné, že NDR musí tuto hromadnou emigraci zastavit nebo přijde kolaps. Východoněmecký lídr Ulbricht požádal Moskvu a Varšavský pakt o pomoc. Bylo rozhodnuto, že v noci z 12. na 13. srpna bude uzavřena hranice mezi Západním a Východním Berlínem. Macmillan i Kennedy, kteří v té době oba měli dovolenou, se rozhodli nedělat žádné ukvapené závěry a vyčkat, co bude následovat (Ashton 2002: 58-59).

Kennedy považoval s odstupem času za vhodné řešení vyslat do Berlína tanky a demonstrovat tak svou moc. Macmillan byl toho názoru, že vyjednávání bylo v té chvíli lepší možností. Obával se, že vojenskou akcí západ víc ztratí, než získá, navíc by taková akce mohla vést k zastavení vyjednávání o zákazu testů jaderných zbraní, který Macmillan podporoval. Koncem roku se mu konečně podařilo přesvědčit Kennedyho a jeho poradce o bezpodmínečnosti diplomatického řešení. Na setkání západní aliance na Bermudách v prosinci 1961 se Macmillan a Kennedy již na berlínské otázce shodli a byla tak pro ně vyřešena (Turner 1994: 161-162). Ashton ve své knize tvrdí, že z dlouhodobého hlediska byla pro britsko-americkou alianci stavba zdi po všech vyjednáváních vhodným řešením berlínské krize. Západní mocnosti měly přístup do Západního Berlína, její stavba zabránila rozpadu NDR, který by pravděpodobně způsobil krizi ve střední Evropě a pravděpodobnost jaderného konfliktu byla výrazně redukována (Ashton 2002: 59-60). Další jaderná hrozba na sebe však nenechala dlouho čekat.

4 Kubánská raketová krize

4.1 Průběh krize

Na podzim roku 1962 se zdálo, že je svět na pokraji jaderného konfliktu poté, co Spojené státy nečekaně objevily, že se Sověti snaží umístit své rakety středního doletu na Kubu (Bratlett 1992: 97). Americké špionážní letouny U-2 pořídily 16. října na Kubě fotografie podezřelých stavebních prací, které byly později identifikovány jako místa odpalu, přestože rakety ještě nebyly na místě přítomny. Kennedy svolal speciální výbor

ExCom, který se jednohlasně shodl na tom, že sovětské raketové základny v takové blízkosti amerického pobřeží jsou nepřípustné. Většina výboru preferovala letecký útok na stavby, Kennedy však považoval toto řešení za příliš riskantní a 20. října se rozhodl pro námořní blokádu sovětských lodí. Podle amerických představitelů včetně samotného Kennedyho bylo možné vysvětlit Chruščovovu ofenzivu jako odplatu za Berlín a bylo také očekáváno, že Berlín a stažení západních jednotek bude při případném jednání jedním z argumentů. Pro Kennedyho byl britský názor důležitý (i když rozhodnutí již učinil), a proto další den do té doby přísně tajnou situaci konzultoval s britským velvyslancem Ormsby-Gorem (který souhlasil s volbou námořní blokády) a později s Macmillanem samotným (Dimbleby 1988: 232-234, Scott 1999: 60-61). Role velvyslance Ormsbyho-Gora byla během krize zásadní, pravděpodobně nejzásadnější ze všech Britů. Byl to právě on, kdo s Macmillanovým svolením navrhl, aby byla zóna námořní blokády zmenšena z 800 na 500 mil, aby měl Chruščov více času na rozhodnutí. Ormsby-Gore byl Kennedym pravidelně zván na klíčová zasedání, kde mu byl dáván prostor pro doporučení a návrhy. Macmillan si této pozice svého velvyslance velice cenil a využíval ji (Thorpe 2011: 529-530).

Na veřejnost byla informace o raketové krizi vypuštěna 22. října a námořní blokáda byla oficiálně vyhlášena 24. října 1962. Generální tajemník OSN U Thant požadoval po Kennedym okamžité odvolání blokády a po Chruščovovi změnu kurzu lodí. Během dalších dvou dní se čtrnáct lodí obrátilo a zbylé dopluly k hranici blokády. Američané se mezitím připravovali k invazi na Kubu. Macmillan Kennedymu radil, aby s rozhodnutím o invazi ještě počkal, protože v tu chvíli záleželo na sovětském rozhodnutí. V pátek 26. října přišli Sověti s návrhem, že se stáhnou, pokud Kennedy odstraní rakety Jupiter z Turecka. Další den bylo jedno z amerických letadel U-2 sestřeleno nad Kubou a Kennedy se rozhodl provést invazi 30. října, pokud rakety nebudou odstraněny (Turner 1994: 164). V neděli 28. října Chruščov oznámil, že Sovětský svaz stahuje všechny své raketové základny z Kuby. Výměnou za to Moskva obdržela ujištění, že se Spojené státy nepokusí v budoucnu obsadit Kubu, a že až rakety Jupiter v Turecku doslouží, tak budou staženy. Krize tedy po dvanácti dnech skončila výsledkem, se kterým mohly být západní mocnosti spokojeny (Dimbleby 1988: 235).

4.2 „Zvláštní vztah“ během krize

Během krize spolu Macmillan a Kennedy mluvili každý večer. Na to, jaký vliv na prezidentovo rozhodování Britové ve skutečnosti měli, se názory liší. V první řadě fakt, že Kennedy situaci Britům oznámil až poté, co učinil rozhodnutí, a tedy dva dny poté, co byly rakety objeveny, mohl vyznívat jako prezidentova nedůvěra ve „zvláštní vztah“ (Scott 1999: 38-39). Ormsby-Gore po skončení krize přiznal, že si nemyslí, že by něco, co Britové rozhodli, mohlo změnit Kennedyho plány. Funkce Británie, účast na zasedáních a telefonáty s Macmillanem byly prý spíše informativní. Na druhou stranu další autoři tvrdí, že není pravdou, že by američtí spojenci nebyli dobře informováni. Ormsby-Gore a Macmillan se de-facto staly členy ExComu, tedy výboru, který stál za nejdůležitějšími rozhodnutími během krize (Dumbrell 2001: 54-55). Názory na vliv Velké Británie během raketové krize a na „zvláštní vztah“ se tedy během tohoto období liší, a to i u současných autorů věnujících se tématu.

5 Jaderná spolupráce v rámci „zvláštního vztahu“

5.1 Eisenhower, Macmillan a jaderné zbraně

První setkání Macmillana s Eisenhowerem, po Macmillanově nástupu do úřadu na Bermudách v březnu 1957 přineslo mimo jiné i dohodu o rozmístění šedesáti raket středního doletu Thor na britském území. Rakety měly mít britskou obsluhu, ale o jejich použití rozhodovali i Američané (Bartlett 1992: 93). Jaderné hlavice těchto raket byly pod americkou kontrolou, obě země tedy měly možnost vetovat rozhodnutí té druhé. Tato situace vyhovovala Spojeným státům i Británii. Britové měla částečně pod kontrolou technologii, kterou si v té době sami ještě nemohli dovolit (přestože již své rakety vyvíjeli) a Američané měli rakety s dosahem na Sovětský svaz (Dimbleby, Reynolds 1988: 223).

Britové se za Macmillana rozhodli redukovat své konvenční síly v Evropě a namísto toho se soustředit na jaderné zbrojení. Toto bylo z části ekonomické rozhodnutí, protože udržovat pozemní jednotky mimo šterlinkovou oblast bylo velice nákladné. Britové také usoudili, že pokud si stále chtějí zachovat statut světové vojenské mocnosti, tak je tato změna nevyhnutelná (Aldous, Lee 1996: 74). V roce 1957 se tak Británie stala třetí termo-nukleární mocností, poté co u Kiribati 15. května poprvé provedla úspěšný test vodíkové bomby (Aldous 2005: 24). Macmillan si do svého deníku napsal, že Británie se toho dne konečně stala skutečnou jadernou velmocí. Oproti tomu francouzský prezident De Gaulle vnímal tuto událost tak, že Británii se

tohoto úspěchu podařilo pouze díky Spojeným státům a „zvláštnímu vztahu“, tím pádem z toho také usoudil, že je pro ní tento vztah důležitější než vztah s Evropou (Louis 1997: 215-216).

V říjnu 1957 vyslal Sovětský svaz na oběžnou dráhu družici Sputnik 1, což poukazovalo na to, že Sověti disponovali mezikontinentálními balistickými raketami (Dobson 1995: 120). Pro Američany byla tato skutečnost alarmující, doposavad žili v domnění, že byli na svém území přímo nezranitelní a najednou bylo zjevné, že Sověti měli rakety, které byli schopni zasáhnout americké území do třiceti minut. Vynálezce vodíkové bomby Edward Teller zašel tak daleko, že prohlásil, že Sputnik je pro Spojené státy větší porážka, než Pearl Harbor (Dimbleby, Reynolds 1988: 223-224). Britové nereagovali natolik vyděšeně a britská veřejnost se spíše zajímala o osud psa Lajky, který byl do vesmíru vyslán krátce po Sojuzu. Americké obavy také Británii v něčem vyhovovaly, jejich snaha o jadernou spolupráci byla vyšší, než před vypuštěním Sputniku. Eisenhower v říjnu ve Washingtonu Macmillanovi slíbil, že se bude snažit i o zrušení McMahonova zákona, který zakazoval sdílení informací týkajících se jaderného výzkumu (Louis 1997: 216). McMahonův zákon byl skutečně v roce 1958 skutečně anulován a Británie tak měla díky tomuto rozhodnutí v rámci zemí, které na jaderném poli s Amerikou spolupracovaly, privilegované postavení, což bylo dalším posílením „zvláštního vztahu“. Tento pokrok v jaderné spolupráci mimo jiné vedl i k tomu, že Británie ze Spojených států dovážela vysoce obohacený uran a tritium a naopak vyvážela plutonium z civilních i vojenských reaktorů (Dumbrell 2001: 124-127). Britové také Američanům povolili využívat radarovou základnu ve Fylingdales v Yorkshiru a ti na oplátku Britům poskytli reaktor do jaderné ponorky a pomoc při vlastním britském projektu raket Blue Strike (Bratlett 1992: 93).

V roce 1960 přišel obrat, když se Britové rozhodli vývoj raket Blue Strike přerušit. Rakety nepostačovaly tehdejšími požadavky. Jejich odpalovací zařízení byla statická a tím pádem zranitelná a příprava rakety ke startu trvala, kvůli potřebě doplnit palivo, zhruba třicet minut. Pokud však Británie chtěla od těchto raket upustit, tak bylo nejprve potřeba najít za ně náhradu (Dimbleby, Reynolds 1988: 225). Jako vhodná náhrada se zdály americké rakety Skybolt, které navíc bylo možné použít na starších britských bombardérech řady V. Macmillan se tedy v březnu 1960 při setkání v Camp David s Eisenhowerem domluvil na odkoupení těchto raket, přestože v roce 1960 nebyly rakety Pentagonem ještě testované. Eisenhower Macmillanovi přislíbil, že pokud mu Skybolt nebudou vyhovovat, tak mu místo nich budou nabídnuty rakety Polaris

(Dumbrell 2001: 135). Výměnou za poskytnutí raket bylo Američanům umožněno zřídit si základnu svých jaderných ponorek nesoucích rakety Polaris ve skotském Holy Loch, tentokrát však Britové neměli mít žádné veto a použití ponorek bylo čistě v amerických rukách. Toto rozhodnutí vzbudilo v Británii velké rozhořčení. Macmillanovi bylo vytýkáno, že bez vlastního raketového programu se Velká Británie stane zcela závislá na Spojených státech. Dále byl též kritizován za to, že s americkou základnou ve Skotsku se Británie dostává do výrazně nebezpečnější situace (Thorpe 2011: 465-466).

5.2 Kennedy a krize projektu raket Skybolt

V listopadu 1962 nastala v rámci „zvláštního vztahu“ krize, která byla svou vážností přirovnávána k Suez, ale díky blízkému přátelství mezi Macmillanem a Kennedym se jí naštěstí podařilo zavčas vyřešit a nezpůsobila žádné dlouhotrvající následky (Dobson 1995: 127).

Britský velvyslanec ve Washingtonu David Ormsby-Gore obdržel 6. listopadu zprávu, že projekt raket Skybolt bude zrušen. Ministr zahraničí Peter Thorneycroft tuto zprávu nebral příliš vážně s tím, že věřil, že si Američané toto rozhodnutí rozmyslí. V tom se ale mýlil, protože Americký ministr zahraničí McNamara si nijak nepřál jadernou nezávislost Británie, a snažil se tedy o zrušení projektu. Navíc se rakety Skybolt ukázaly jako nespolehlivé a sám McNamara o nich dokonce prohlásil, že je to jen „hromada harampádí“. Když se informace o zrušení programu objevila 6. prosince v tisku, tak britskou stranu čekalo nepříjemné překvapení (Turner 1994: 166-167). McNamara přijel 11. prosince do Londýna tuto zprávu Thorneycroftovi oficiálně osboně oznámit. Podle americké delegace Thorneycrofta toto rozhodnutí rozzuřilo k nepříčetnosti, tedy mnohem více, než Američané očekávali, přestože jim bylo jasné, že se jim v Anglii nedostane vřelého uvítání (Dimbleby, Reynolds 1988: 237). Spojené státy byly Thorneycroftem obviňovány ze snahy odstranit Británii z „jaderného klubu“ či z vydírání kvůli navýšení počtu britských jednotek v západní Evropě. Nastalá situace vedla k prosincovému summitu v bahamském hlavním městě Nassau, který byl svolán v rychlosti a velice špatně připraven. Macmillan přijel do Nassau s jasným cílem získat rakety Polaris, jak mu bylo Eisenhowerem přislíbeno v případě, že rakety Skybolt budou neúspěšné. Pro Macmillana byl výsledek summitu velice důležitý, jelikož jeho pozice na domácí politické scéně v tu chvíli byla tristní a neúspěch v Nassau by mohl být dalším hřebíčkem do rakve.

Britům se nakonec podařilo dojednat s Kennedym něco, co bylo nazýváno „koupí století“, tedy velice výhodnou koupi raket Polaris. Ormsby-Gore zhodnotil Nassau tak, že podobného výsledku by nebyl schopný dosáhnout žádný jiný americký spojenec (Dumbrell 2001: 136-137). Kennedy učinil své rozhodnutí pravděpodobně i kvůli přátelství s Macmillanem, protože si uvědomoval, v jaké pozici se nachází. Jako paradox se může jevit, že den po summitu proběhl úspěšný test rakety Skybolt (Thorpe 2011: 536).

5.3 Smlouva o částečném zákazu jaderných pokusů

Macmillan v roce 1963 usilovně prosazoval smlouvu o částečném zákazu jaderných pokusů a snažil se vyvíjet tlak na Moskvu i Washington. Přestože byla očividně proamerická, tak v jednání o smlouvě představovala Británie jakéhosi vyjednavče. Macmillanovi se podařilo vyjednat dubnovou schůzku, která vedla k srpnovému podpisu smlouvy. Smlouva sice nezakazovala podzemní testy, ale i tak se jednalo o jednu z prvních a hlavních smluv v období jaderného zbrojení. Macmillan ji považoval za jeden ze svých největších úspěchů a také šlo o jeden z posledních výraznějších úspěchů před jeho rezignací ze zdravotních důvodů v říjnu 1963 (Dimbleby, Reynolds 1988: 243-244).

6 Británie a vstup do Evropského hospodářského společenství

6.1 Cesta k podání britské přihlášky do EHS

Vztah s Evropou byl pro Británii v rámci Churchillova konceptu tří kruhů dlouho na posledním místě. Anthony Eden tento názor zastával taky a britské integraci do systému se bránil, jedním z oponentů v tomto jeho chování byl tehdejší ministr zahraničí Macmillan (Hlaváček 2012: 96-98). Žádný z vrcholných představitelů Velké Británie se Messinské konference v roce 1955 nezúčastnil a evropské integrační snahy byly nadále ignorovány. Británie se obávala, že by snaha o integraci v Evropě mohla poškodit její obchodní s Commonwealthem, které pro ní i přes upadající tendenci byly stěžejní (Aldous, Lee 1996: 125-126). Britové dlouho brali politiku tří kruhů jako hru s nulovým součtem, snaha o posílení vlivu v Evropě podle nich musela nutně vést ke zhoršení vztahů se Spojenými státy a Commonwealthem. Tyto dva „kruhy“ pro ní byly prioritou a to mohl být jeden z důvodů, proč se evropské integraci vyhýbala. Přitom i J. F. Dulles v roce 1956 prohlásil, že evropská integrace je natolik důležitá, že by jí měla

Británie věnovat pozornost i za cenu ztráty některých tradičních britsko-amerických zájmů.

Změna v tomto pohledu nastala až za vlády Harolda Macmillana mezi lety 1959 a 1960, kdy si již značné množství britských představitelů začalo uvědomovat, že lze dosáhnout úspěchu v Evropě a přitom si nepoškodit vztahy s ostatními (Aldous, Lee 1996: 129-130; Bartlett 1992: 92). Jakožto alternativa k EHS vzniklo v roce 1960 Evropské sdružení volného obchodu, které fungovalo spíše jako multilaterální smlouva než jako organizace se supernacionálními orgány. Velká Británie se stala jeho členem, ale Macmillanovi bylo jasné, že potenciál ESVO je o poznání menší než EHS (Hlaváček 2002: 99). Ministerský předseda byl sice proevropský, jeho vztah k Evropě se ale značně odlišoval od toho, který měli kontinentální lídři. Spíš než pouhou evropskou spolupráci si představoval evropsko-atlantickou spolupráci, nejen na vojenské úrovni, jak tomu bylo v NATO (Aldous, Lee 1996: 133).

6.2 Podání přihlášky a „zvláštní vztah“

Důležitým faktorem, který vedl tomu, že Macmillan podal v roce 1961 přihlášku do EHS byl podle některých neúspěch pařížské konference v roce 1960, kdy si uvědomil, že Američané možná nejsou tak spolehlivým partnerem, jak předpokládal, a že potenciál Commonwealthu není tak vysoký. V Paříži si Macmillan také uvědomil, že nemá zdaleka takovou moc ovlivňovat politiku Spojených států, jak doufal a že je potřeba nespoléhat jen na britsko-americký „zvláštní vztah“ (Ashton 2002: 127, 131).

Protichůdná interpretace Macmillanova jednání, s kterou přichází například Bange a Kaiser, tvrdí, že důvodem k zaměření se na evropskou integraci, nebyla snaha vzdálit se od Spojených států, ale pouhý posun ve „zvláštním vztahu“. Macmillanovým cílem po Paříži mohl být motiv toho, že pokud se Británie stane jedním z evropských lídrů, tak tím Američanům (zvláště s blížícím se nástupem nového amerického vedení) ukáže, že je stále mocností, s kterou je potřeba počítat, tím pádem si Američané budou „zvláštního vztahu“ opět více vážit (Ashton 2002: 132-133). Uvědomoval si také, že Británie nemůže být čistě evropská a zbylé dva okruhy vztahů nesmí kvůli Evropě opustit (Dimbleby, Reynolds 1988: 241).

Americká představa o silné Evropě zahrnovala britskou přítomnost v EHS. Británie mohla podle Kennedyho do EHS přinést větší rovnováhu moci a liberálnější ekonomickou politiku (Bartlett 1992: 99-100). Kennedy Macmillanovi při jejich setkání

v dubnu 1961 řekl, že britské snahy o vstup do EHS posílí a nikoliv oslabí „zvláštní vztah“ a přihláška tedy byla v srpnu oficiálně 1961 podána (Dobson 1995: 125).

Nevyřešenou otázkou stále zůstával vztah s Commonwealthem, u kterého by Británie v případě vstupu musela přerušit privilegovaný import zemědělských výrobků kvůli společné zemědělské politice EHS. Stejně tak ve Spojených státech mimo podporu vznikaly i obavy, zda britský vstup nepoškodí americký zemědělský export, i když právě díky vstupu Británie Američané doufali v dlouhodobě větší otevřenost evropské ekonomiky. Na první pohled se mohlo zdát, že většinová americká podpora britského vstupu do EHS byla pro Británii pouze pozitivní. Na druhou stranu tato vzbudila jisté podezření u některých evropských partnerů, nejen u francouzského prezidenta Charlese de Gaulla (Dobson 1995: 126).

6.3 De Gaullovo veto

De Gaulle a jeho vliv na německého kancléře Konrada Adenauera byl ovšem pro britskou přihlášku největší riziko. Charles de Gaulle reprezentoval „přihlízejícího“ britsko-amerického vztahu při mnoha příležitostech. Británie ani Spojené státy nepředstavovaly pro Francii potenciálního nepřítele. De Gaulle je bral spíše jako rivaly, kteří představovali hrozbu pro jeho vizi Francie jako světové velmoci. Větší nebezpečí podle něj představovala Británie, které mohla zaujmout nejen roli lídra světového, ale i evropského, což bylo pro de Gaulla nemyslitelné (Ashton 2002: 130). De Gaulle si nevraživost vůči Britům vytvořil už během druhé světové války, kdy mu Churchill řekl, že Velká Británie bude vždycky preferovat vztah se Spojenými státy před vztahem s Francií, přesněji prohlásil, že pokud by si měl vybrat mezi De Gaullem a Rooseveltem, tak si vždy vybere Roosevelta. De Gaulle chtěl získat v Evropě pozici hegemona na úkor Británie i na úkor Spojených států. Dalším důvodem, proč nechtěl, aby Británie vstoupila do EHS byl fakt, že si nepřál, aby Spojené státy měly v Evropě svého „trojského koně“. De Gaulle tak ke svému rozhodnutí došel velice brzy, dlouho před Nassau a svým způsobem i dlouho předtím, než EHS vůbec vzniklo (Dimbleby, Reynolds 1988: 242).

I přes tento předpoklad k zamítnutí se de Gaulle s Macmillanem několikrát sešel, mimo jiné v roce 1961 na Macmillanově sídle Birch Grove v Sussexu. De Gaulle však v dalších letech sledoval mnohá soukromá setkání Macmillana a Kennedyho, v neposlední řadě Nassau a prodej raket Polaris, toto jednání za jeho zády ho rozčilovalo a byl přesvědčen, že Británie stále upřednostňuje Spojené státy před Evropou. V lednu

1963 vzaly veškeré britské naděje (ač v tu dobu již mizivé) za své, když de Gaulle uspořádal v Elysejském paláci tiskovou konferenci, během které oznámil, že nenastal správný čas pro to, aby Británie vstoupila do EHS, musí podle něj nejdříve dát Evropu na první místo. Francouzský ministr zemědělství prohlásil, že EHS je jako dvorek, kde je pět slepic a jeden kohout, kdyby Británie vstoupila, tak by najednou byli kohouti dva. Macmillan tento komentář považoval za velice výstižný a Británie tak na vstup do EHS musela ještě několik let počkat (Thorpe 2011. 515-516, 536-537).

Závěr

Během období Harolda Macmillana nastalo mnoho momentů, kdy byl „zvláštní vztah“ podroben zkoušce. Sám ministerský předseda dával vztahu velkou váhu a to se projevovalo i během jeho rozhodování v těchto klíčových momentech.

Na rozdíl od jeho předchůdce Edena se případě Blízkého východu rozhodl nejednat ukvapeně a při krizi v roce 1958 jednal ve spolupráci se Spojenými státy, aby zamezil případnému opakování Suez, přestože se jejich názory na situaci v regionu značně lišily.

Během berlínské krize se snažil iniciativně řešit situaci s Chruščovem, ale celou dobu své jednání se Spojenými státy konzultoval. Podařilo se mu také přesvědčit Kennedyho, aby v případě Berlína nevyužíval vojenské řešení a snažil se se Sověty vyjednávat.

Během krize na Kubě byla jeho role diskutabilní. Na jednu stranu byl s Kennedym neustále v kontaktu a svoji vůli se snažil prosazovat i přes britského velvyslance Ormsbyho-Gora, který byl Kennedymu blízký. Na druhou stranu mnozí tvrdí, že role Británie byla v tomto případě pouze konzultační a ve skutečnosti neměla skutečný vliv na danou situaci.

Jaderná spolupráce za jeho vlády lze považovat za úspěšnou. Podařilo se mu dosáhnout zrušení McMahonova zákona, po neúspěchu raket Skybolt vyjednat koupi raket Polaris (zde hrálo velkou roli jeho přátelství s Kennedym) a dovést Sovětský svaz se Spojenými státy k jednání o částečném zákazu jaderných testů.

Důraz Macmillanovy politiky na „zvláštní vztah“ byl pravděpodobně jeden z důvodů, proč byly vetovány snahy Británie vstoupit do Evropského Hospodářského Společenství. Přestože o tomto riziku Macmillan věděl, tak vztah se Spojenými státy udržoval.

Jeho roli lze proto označit za velmi důležitou, přestože i během jeho vlády Velká Británie pomalu přicházela o statut světové velmoci a tak šlo někdy více o roli konzultační, než o skutečný vliv na světové dění. Macmillan jako zastávce osobní diplomacie velkou část jednání prováděl sám a nenechával je jen na svých ministrech a dalších podřízených.

Co se týče vztahu s oběma prezidenty, tak vztah s Eisenhowerem byl vřelý od samého počátku, protože se oba státníci již dlouho znali a vedli spolu intenzivní korespondenci. Na druhou stranu ve vztahu s Eisenhowerem více převládal důraz na mocenské zájmy obou zemí, zvláště pak Spojených států. Na Eisenhowerovu politiku měl také velký vliv jeho ministr zahraničí John Foster Dulles, který byl tradičně spíše protibritský.

Předpoklady pro dobrý vztah s Kennedym nebyly tak dobré a o to větší překvapení bylo, jak dobře si oba státníci rozuměli. Kennedy se Macmillana často ptal na rady a přátelství mezi nimi se zdálo být osobnější a bližší, než to s Eisenhowerem. Toto se projevilo ve výše zmíněném prodeji raket Polaris, kdy přátelství hrálo výraznou roli, stejně tak během kubánské krize a každodenních telefonátů mezi „Jackem a Macem“.

Nazývat období Harolda Macmillana „zlatými dny“ se může zdát poněkud přehnané. „Zvláštní vztahy“ se mnohokrát dostaly do situací, které nešlo nazvat jako vřelé či přátelské. Přesto hrál osobní vztah mezi Macmillanem a oběma prezidenty (zvláště pak Kennedym) na poměry „zvláštního vztahu“ nezvyklou roli. Šlo tedy o jedno z vrcholných období „zvláštního vztahu“.

Summary

Period of premiership of Harold Macmillan had certainly huge influence on development of „the special relationship“. Some scholars consider that these years were so called “golden days” of Anglo-American relations, but others disagree. Macmillan as a fan of personal diplomacy had definitely influence on British foreign policy.

Macmillan personal friendship with both US presidents (especially with Kennedy) was remarkable and helped to solve a lot of issues, for example Skybolt Crisis.

Macmillan and Eisenhower were friends since their cooperation in North Africa during World War II. On the other hand, Eisenhower with his foreign secretary Dulles didn't allowed sentiment to overwhelm US interests.

Friendship of Kennedy and Macmillan was unpredictable because both statesmen were quite different. Therefore it came as a big surprise that their cooperation were even closer than the one with Eisenhower and helped to solve some major issue of their time.

Years of Macmillan premiership were significant period of „the special relationship“, although there were definitely ups and downs.

Použitá literatura

Literatura neperiodická:

ALDOUS, Richard. *Macmillan, Eisenhower and the Cold War*. Portland, OR: Four Courts Press, 2005, 205 p. ISBN 18-518-2923-7.

ALDOUS, Richard a Sabine LEE. *Harold Macmillan and Britain's World Role*. 1996. Palgrave Macmillan UK. ISBN 978-1-349-24314-3.

ASHTON, Nigel John. *Kennedy, Macmillan, and the Cold War: the irony of interdependence*. New York, N.Y.: Palgrave Macmillan, 2002, xiii, 288 p. Contemporary history in context series (Palgrave (Firm)). ISBN 03-337-1605-1.

BARTLETT, C. *'The special relationship': a political history of Anglo-American relations since 1945*. New York: Longman, 1992, ix, 196 p. ISBN 05-820-2395-5.

DIMBLEBY, David a David REYNOLDS. *An ocean apart: the relationship between Britain and America in the twentieth century*. 1st ed. New York: Random House, 1988, xv, 415 p., [40] p. of plates. ISBN 03-945-6968-7.

- DOBSON, Alan P. 1995. *Anglo-American relations in the twentieth century: of friendship, conflict, and the rise and decline of superpowers*. New York: Routledge. ISBN 04-151-1943-X.
- DUMBRELL, John. *A special relationship: Anglo-American relations in the Cold War and after*. New York: St. Martin's Press, 2001, vii, 258 p. ISBN 03-336-2250-2.
- EISENHOWER, Dwight D, Harold MACMILLAN, E GEELHOED a Anthony O EDMONDS. *The Macmillan-Eisenhower correspondence, 1957-1969*. New York: Palgrave Macmillan, 2005, ix, 436 p. ISBN 14-039-1293-9.
- GEELHOED, E a Anthony O EDMONDS. *Eisenhower, Macmillan, and allied unity, 1957-1961*. New York: Palgrave Macmillan, 2003, xxxi, 196 p. ISBN 03-336-4227-9.
- HLAVÁČEK, Pavel. *Zahraniční politika a strategie Velké Británie ve 20. století*. Brno: Václav Klemm, 2012, 167 s. ISBN 978-80-904083-3-3.
- JANOŠEK, P., Od Chruščovových ultimát k Ženevě. Adenauerova zahraniční politika v počáteční fázi druhé berlínské krize v letech 1958–1959, in: *Dvacáté století: ročenka Semináře nejnovějších dějin Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. 2004. V Praze: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. ISBN 1803-750X.
- LOUIS, William Roger. 1997. Harold Macmillan and The Middle East Crisis if 1958. *Elie Kedourie Memorial Lecture*. Dostupné také z: <http://www.britac.ac.uk/pubs/proc/files/94p207.pdf>
- LOUIS, William Roger a Hedley. BULL. 1986. *The "Special relationship": Anglo-American relations since 1945*. New York: Oxford University Press. ISBN 01-982-2925-9.
- LOUIS, William Roger a Roger OWEN. 2002. *A revolutionary year: the Middle East in 1958*. Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press. ISBN 18-606-4402-3.
- OVENDALE, Ritchie. 1998. *Anglo-American relations in the twentieth century*. New York: St. Martin's Press. ISBN 03-122-1454-5.
- SCOTT, L.V. *Macmillan, Kennedy, and the Cuban Missile Crisis: political, military, and intelligence aspects*. 3. print. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave, 1999. ISBN 03-337-5260-0.
- THORPE, D. R. 2011. *Supermac: the life of Harold Macmillan*. London: Chatto. ISBN 07-011-7748-9.
- TURNER, John. 1994. *Macmillan*. New York: Longman. Profiles in power (London, England). ISBN 05-825-5386-5.

Literatura periodická:

ASHTON, Nigel J. Harold Macmillan and the "Golden Days" of Anglo-American Relations Revisited, 1957-63. *Diplomatic History*. 2005, 29(4): 691-723. DOI: 10.1111/j.1467-7709.2005.00511.x. ISSN 0145-2096. Dostupné také z: <http://dh.oxfordjournals.org/cgi/doi/10.1111/j.1467-7709.2005.00511.x>

Elektronické zdroje:

CHURCHILL, Winston. 1946. *Winston Churchill's Iron Curtain Speech* [online]. In: . [cit. 2016-05-11]. Dostupné z: <http://www.historyguide.org/europe/churchill.html>